

Тетяна Анатоліївна Тамакова,
старший судовий експерт Київського НДІСЕ Мін'юсту України,
м. Київ, Україна, e-mail: tamakovatiana@gmail.com

**Психологічне діагностування
індивідуально-психологічних особливостей
та емоційного стану особи у справах
щодо відшкодування моральної шкоди**

Tetiana Tamakova
Psychological Diagnosis
of Individual Psychological Characteristics
and Emotional State of Person in Cases of Compensation
for Moral Harm

Анотація. Розглянуто особливості використання психодіагностувальних методик у справах про відшкодування моральної шкоди з урахуванням контексту ситуації, що спричинила шкоду.

Ключові слова: моральна шкода, психодіагностувальні методики.

Abstract. Use peculiarities of the of psychodiagnostic methods in cases of compensation for moral harm are considered taking into account the situation context that caused the damage.

Keywords: moral harm, psychodiagnostic techniques.

Останніми роками завдяки зміцненню гарантій основних прав і свобод людини, що є основою правової держави, важливого значення набувають питання компенсації моральної шкоди, завданої людині різного роду правопорушеннями.

Відповідно до постанови Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 р. № 4 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» моральна шкода — це втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань або інших негативних явищ, завданих фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб. Зокрема, моральної шкоди можна зазнати через: страждання, приниження, моральні переживання, порушення прав, незаконні дії й інші негативні наслідки [1].

Необхідність відповіді на поставлені перед експертом питання обумовлено використанням спеціальних психологічних методик, що виявляють функційний рівень психічної діяльності, особистісні й емоційні виявлення людини та особливості їх динаміки під впливом конкретних життєвих подій.

До вирішуваних експертом завдань, зокрема, належать установлення наявності психотравмувального впливу розглядуваної ситуації, наявності психічних (на моральному рівні) страждань особи, їх характеру, ступеня їх інтенсивності та тривалості впливу на основні сфери життєдіяльності підекспертної особи.

Для розв'язання цих завдань необхідно діагностувати зміни індивідуально-психологічних виявлень підекспертної особи, її актуального психічного стану, наявності змін у звичному особистому й соціальному функціонуванні, наявності порушень механізмів соціальної адаптації. У цьому допомагають загальнонаукові методи та методи психологічного дослідження: спостереження, психодіагностувальна бесіда, аналіз анамнестичних відомостей, психологічне діагностування.

Під час вирішення завдань кожної психологічної експертизи у справах про завдання страждань особі й відшкодування моральної шкоди необхідно комплектувати добірку психодіагностувальних методик з урахуванням особливостей ситуації, що спричинила шкоду, та дотримувати баланс об'єктивних і проєктивних методик.

Поміж психодіагностувальних методик на виявлення індивідуально-психологічних, характерологічних властивостей особистості та їх динаміки ми застосовуємо загальновідомі методики (Кеттелла, Леонгарда-Шмішека, Спілбергера-Ханіна, індивідуально-типологічний опитувальник Л. М. Собчик тощо), які відображають, зокрема, особливості емоційної сфери особистості та виявлення її поведінки [2].

Якщо внаслідок ситуації, розглядуваної за справою, людина зазнала тілесних ушкоджень будь-якого ступеня тяжкості, стала раптово загибелю близьких родичів, до підекспертної особи було застосовано будь-яке фізичне насилля або дії, що загрожували її життю та здоров'ю, доцільно застосовувати методики на виявлення наявності гострої стресової реакції, ступеня виявлення посттравматичного стресового розладу та станів, що його супроводжують [3].

Значні та тривалі психоемоційні навантаження, які супроводжують людину у стані життєвої кризи, якщо така сталася, можуть спричинити надмірне підвищення рівня тривоги та розвитку на цьому тлі виявів депресії, які, зі свого боку, можуть виявлятися у вигляді соматичної симптоматики.

Тому ми вважаємо за доцільне для виявлення й оцінювання тяжкості депресії та тривоги застосовувати, зокрема: методики Тейлора, Бека, Цунґа, Занґа, Айзенка, *HADS*; симптоматичний опитувальник, призначений для визначення поточного психологічного симптоматичного статусу та соматизації (*SCL-90-R*) [4].

Відповідно до п. 1.4 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства України від 08.10.1998 р. № 53/5, визначення способу проведення експертизи (вибір певних методик, методів дослідження) належить до компетенції експерта [5].

Отже, добираючи психодіагностувальні методики у справах щодо відшкодування моральної шкоди, необхідно враховувати контекст ситуації, що є підґрунтям завдання моральної шкоди. До таких засобів психодіагностування обов'язково мають належати об'єктивні та проєктивні методики.

Перелік джерел посилання

1. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : постанова Пленуму ВС України від 31.03.1995 р. № 4 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text> (дата звернення: 15.02.2022).
2. Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты : учеб. пособ. Самара, 2001. 672 с.
3. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи : навч. посіб. У 3 т. Т. 1 [Електронний ресурс]. URL: <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/430811> (дата звернення: 15.02.2022).
4. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ, 2016. 219 с.
5. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 15.02.2022).

Марія Анатоліївна Тіхонова,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін факультету № 4 Харківського
національного університету внутрішніх справ МВС України,
м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4836-5928>,
e-mail: tihonovamari@gmail.com

Етичні, психологічні та правові аспекти можливостей застосування молекулярно-генетичних досліджень (експертиз) під час вирішення прикладних завдань у галузі спорту

Mariia Tikhonova

Ethical, Psychological and Legal Aspects of Possibilities of Applying of Molecular-Genetic Researches (Examinations) in Solving Applied Tasks in the Field of Sport

Анотація. Сучасні технології відкривають нові горизонти та можливості у різних галузях: сьогодні ви можете зробити ДНК-тест у спеціалізованій лабораторії та дізнатися не лише свої спортивні схильності, а й потенціал талантів і здоров'я взагалі. Але медичне застосування генетичного тестування викликає низку етичних, правових і соціальних проблем.

Ключові слова: генетика, ДНК тестування, спорт, етика, право.

Abstract. Modern technologies open up new horizons and opportunities for us: today you can do a DNA test in a specialized laboratory and find out not only your sports predispositions but also the potential of talents and health in general. But, the medical application of genetic testing raises a number of ethical, legal and social issues.

Keywords: genetics, DNA testing, sports, ethics, law.

Експертиза — це у самому загальному вигляді розгляд, дослідження експертом-фахівцем справ і питань, що потребують спеціальних знань. З іншого боку експертиза — це рефлексія практики, реконструкція того, що відбувалося, виявлення істотного, її можна розглядати як вид аналізу окремого дослідження, метою якого є співвіднесення уявлень про об'єкт, що проходить експертизу, із виявленими в результаті експертної діяльності характеристиками цього об'єкта [1, с. 219].

Легальне визначення судової експертизи визначено у ст. 1 Закону України «Про судову експертизу»: «Судова експертиза — це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду» [2].